

BOLALARDA NEVROLOGIK KASALLIKLARNING DIAGNOSTIKASI VA BOSHQARILISHI: MARKAZIY ASAB TIZIMI PATOLOGIYALARI VA EPILEPSIYA MISOLIDA.

Akbaraliyeva Diso'z

Farg'ona jamoat salomatligi tibbiyot instituti talabasi

Ikromova Nodira

Farg'ona jamoat salomatligi tibbiyot instituti o'qituvchisi

Anotatsiya: Ushbu maqolada bolalarda uchraydigan nevrologik kasalliklar, ularning etiologiyasi, klinik belgilarini aniqlash, diagnostikasi, davolash va rehabilitatsiya yo'nalishlari yoritilgan. Markaziy va periferik asab tizimining patologik holatlari bolaning harakat, sezgi, nutq, tafakkur va ijtimoiy rivojlanishiga ta'sir qilishi, shuningdek, serebral falaji, epilepsiya, gidrosefaliya, neyrit, neyropatiyalar, mushak distrofiyalari va miopatiyalar kabi kasalliklar ko'rib chiqilgan. Maqolada prenatal, perinatal, postnatal va genetik omillar, shuningdek, dori-darmonlar, jarrohlik, jismoniy mashqlar, fizioterapiya va logopedik mashg'ulotlar orqali kompleks davolash va rehabilitatsiya ahamiyati ta'kidlangan. Ish bolalarda nevrologik kasalliklarni erta aniqlash va samarali boshqarish orqali bolaning hayot sifatini yaxshilashga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Bolalarda nevrologik kasalliklar, markaziy asab tizimi, periferik asab tizimi, serebral falaji, epilepsiya, gidrosefaliya, mushak distrofiyalari, miopatiyalar, diagnostika, rehabilitatsiya.

Asosiy qism:

Bolalarda uchraydigan nevrologik kasalliklar markaziy va periferik asab tizimining funksional yoki organik zararlanishlari natijasida yuzaga keladigan patologik holatlar majmuasini tashkil etadi.

Ushbu kasalliklar miya, orqa miya, periferik nervlar hamda nerv-mushak tutashmalarini qamrab oladi va bolaning harakat faoliyati, sezgi, nutq, tafakkur hamda xulq-atvorida turli darajadagi buzilishlar bilan namoyon bo'ladi. Bolalik davri asab tizimining eng faol rivojlanish bosqichi bo'lgani sababli, har qanday salbiy ta'sir nevrologik yetishmovchilikka olib kelishi mumkin.

Bolalarda nevrologik kasalliklarning yuqori tarqalishi ularning ijtimoiy va tibbiy ahamiyatini oshiradi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, bolalar nogironligining katta qismi asab tizimi kasalliklari bilan bog'liq.

Ayniqsa, bolalar serebral falaji, epilepsiya, perinatal ensefalopatiyalar, neyroinfeksiyalar asoratlari va rivojlanish kechikishlari bolalar salomatligiga jiddiy xavf tug'diradi. Shu bilan birga, nevrologik kasalliklar bolaning oila va jamiyatdagi ijtimoiy-madaniy faoliyatini ham cheklaydi, ta'lim va harakatchanlik imkoniyatlarini kamaytiradi. Bolalarda asab tizimining muhim xususiyati uning yuqori darajadagi plastiklikka ega ekanligidir. Plastiklik markaziy asab tizimining jarohat yoki kasallikdan keyin tiklanish imkoniyatlarini oshiradi, ammo bir vaqtning o'zida zararli omillarga sezuvchanlikni ham kuchaytiradi. Shu sababli, homiladorlik davrida onaning infeksiyon kasalliklari, toksik

ta'sirlar, gipoksiya, tug'ruq jarohatlari, muddatidan oldin tug'ilish kabi omillar, shuningdek, erta bolalik davridagi og'ir infeksiyalar va shikastlanishlar nevrologik patologiyalar rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Markaziy asab tizimi (MAT) kasalliklari bolalarda uchraydigan nevrologik patologiyalarning eng og'ir va keng tarqalgan turlaridan hisoblanadi. Ushbu kasalliklar bosh miya va orqa miyaning strukturaviy yoki funksional shikastlanishi natijasida yuzaga keladi hamda bolaning harakat, sezgi, nutq, aqliy faoliyati va xulq-atvorida chuqur o'zgarishlarga olib keladi. MAT kasalliklari ko'pincha perinatal davrda yoki hayotning dastlabki yillarida shakllanadi.

Bolalarda markaziy asab tizimi kasalliklarining eng ko'p uchraydigan shakllaridan biri bolalar serebral falaji (BSF) hisoblanadi. Ushbu kasallik homiladorlik, tug'ruq yoki erta neonatal davrda bosh miya shikastlanishi natijasida yuzaga keladi.

BSF mushak tonusining buzilishi, harakat koordinatsiyasining yetishmasligi, reflekslarning patologik o'zgarishi bilan namoyon bo'ladi. Ko'pgina hollarda ushbu holat nutq, ko'rish va eshitish buzilishlari bilan birga kechadi.

Serebral falaji bolalarning mustaqil harakatlanish imkoniyatini cheklaydi va ularning ijtimoiy moslashuviga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Epilepsiya — markaziy asab tizimining surunkali kasalligi bo'lib, takrorlanuvchi tutqanoq xurujlari bilan tavsiflanadi.

Bolalarda epilepsiya tug'ma miya nuqsonlari, perinatal gipoksiya, bosh miya infeksiyalari yoki shikastlanishlar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Kasallik bolaning o'qish qobiliyati, xulq-atvori va ijtimoiy moslashuviga sezilarli ta'sir qiladi. Erta tashxis va to'g'ri tanlangan antikonvulsant terapiya xurujlarni nazorat qilish va bolaning normal rivojlanishini qo'llab-quvvatlash imkonini beradi.

Yana bir muhim MAT kasalligi — gidrosefaliya. Bu holatda bosh miya qorinchalarida orqa miya suyuqligi ortiqcha to'planadi. Hidrosefaliya boshning tez kattalashuvi, bosh og'rig'i, ko'ngil aynishi, ko'rish buzilishlari va psixomotor rivojlanishning kechikishi bilan namoyon bo'ladi. Og'ir holatlarda jarrohlik aralashuvi talab etiladi.

Periferik asab tizimi kasalliklari bosh va orqa miyadan tashqarida joylashgan nerv tolalari, nerv tugunlari hamda nerv-mushak tutashmalarining shikastlanishi bilan bog'liq bo'lgan patologik holatlardir. Bolalarda ushbu kasalliklar markaziy asab tizimi kasalliklariga nisbatan kamroq uchrasa-da, ular harakat faoliyati va mushak kuchining pasayishiga olib kelib, bolaning kundalik hayot faoliyatini sezilarli darajada cheklaydi. Bolalarda periferik nervlar zararlanishining eng ko'p uchraydigan shakllaridan biri nevrit va neyropatiyalardir.

Ular infeksiyalar, zaharlanishlar, vitaminlar (ayniqsa, B guruhi vitaminlari) yetishmovchiligi, shuningdek, travma va jarohatlar natijasida rivojlanishi mumkin.

Nevritlar og'riq, sezuvchanlikning pasayishi, mushak kuchsizligi va reflekslarning susayishi bilan namoyon bo'ladi. Agar ushbu holatlar o'z vaqtida davolanmasa, ular doimiy harakat buzilishlariga olib kelishi mumkin. Nerv-mushak kasalliklari bolalar nevrologiyasida muhim o'rin tutadi.

Ularning eng mashhur shakllaridan biri — mushak distrofiyalari bo'lib, bu kasalliklar asosan irsiy xarakterga ega. Masalan, Dyushenn mushak distrofiyasi erta yoshda boshlanib, mushaklarning asta-sekin kuchsizlanishi va atrofiyasi bilan kechadi.

Bola yurishda qiynaladi, tez charchaydi va vaqt o'tishi bilan mustaqil harakatlanish qobiliyatini yo'qotishi mumkin. Bolalarda uchraydigan yana bir muhim nerv-mushak patologiyasi — miopatiyalar. Bu kasalliklarda mushak to'qimasining o'zi zararlanadi, natijada mushak tonusi va kuchi pasayadi. Miopatiyalar tug'ma yoki orttirilgan bo'lishi mumkin va ko'pincha simmetrik mushak zaifligi bilan namoyon bo'ladi.

Kasallik bolaning jismoniy rivojlanishida orqada qolishiga sabab bo'ladi. Shuningdek, periferik falajlar bolalarda travmalar, infeksiyalar yoki tug'ruq jarohatlari natijasida rivojlanishi mumkin. Ushbu holatlarda mushaklarning bo'shashuvi, reflekslarning yo'qolishi va sezgi buzilishlari kuzatiladi.

To'g'ri reabilitatsiya va fizioterapiya usullari mushak funksiyasini qisman tiklash imkonini beradi. Periferik asab tizimi va nerv-mushak kasalliklarini erta aniqlash va kompleks davolash muhim ahamiyatga ega. Dori-darmonlar bilan bir qatorda davolovchi jismoniy mashqlar, massaj, fizioterapiya va logopedik mashg'ulotlar bolaning harakat qobiliyatini saqlab qolish va hayot sifatini yaxshilashda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, ota-onalar bilan olib boriladigan tushuntirish va qo'llab-quvvatlash ishlari reabilitatsiya jarayonining samaradorligini oshiradi.

Bolalarda nevrologik kasalliklarning rivojlanishida turli etiologik omillar muhim rol o'ynaydi. Ularni shartli ravishda prenatal, perinatal va postnatal davrlarga bo'lish mumkin, shuningdek, genetik va irsiy omillar ham kasallikning yuzaga kelishida katta ahamiyatga ega.

Prenatal omillar (homiladorlik davri):

Homiladorlik vaqtida onaning sog'lig'i, infeksiyon kasalliklari, dori vositalarini nazoratsiz qabul qilishi va zararli odatlar bolaning markaziy va periferik asab tizimi rivojlanishiga bevosita ta'sir qiladi. Masalan, qizamiqcha, sitomegalovirus, toksoplazmoz kabi infeksiyalar, shuningdek, surunkali somatik kasalliklar, toksikozlar va anemiya homila miya to'qimasining yetarlicha rivojlanmasligiga sabab bo'lishi mumkin. Shuningdek, homilaning surunkali gipoksiyasi miya to'qimasining shikastlanishiga olib keladi va keyinchalik serebral falaji yoki aqliy rivojlanishning kechikishiga olib keladi.

Perinatal omillar (tug'ruq va neonatal davr):

Tug'ruq jarayoni bilan bog'liq omillar nevrologik patologiyalarning rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Tug'ruq jarohatlari, asfiksiya (nafas yetishmovchiligi), muddatidan oldin yoki kech tug'ilish bolaning bosh miyasi qon aylanishini buzadi, bu esa perinatal ensefalopatiya, serebral falaji va boshqa og'ir holatlarning yuzaga kelishiga sabab bo'ladi.

Neonatal davrda miya va orqa miya shikastlanishining oldini olish uchun tug'ruq sharoitlarini nazorat qilish va bolaning tezkor monitoringi muhim hisoblanadi.

Postnatal omillar (tug'ilgandan keyingi davr):

Bolaning tug'ilgandan keyingi hayot davrida ta'sir etuvchi omillar nevrologik kasalliklarning rivojlanishida ahamiyatli o'rin tutadi. Neyroinfeksiyalar (meningit, ensefalit), bosh miya jarohatlari, zaharlanishlar, og'ir metabolik buzilishlar va vitamin yetishmovchiligi asab tizimining shikastlanishiga olib keladi. Erta bolalik davrida o'tkazilgan infeksiyalar ko'pincha doimiy nevrologik asoratlari bilan yakunlanadi.

Genetik va irsiy omillar:

Irsiy va genetik faktorlar ham bolalarda nevrologik kasalliklarning rivojlanishida katta ahamiyatga ega. Tug'ma nerv-mushak kasalliklari, ayrim epilepsiya shakllari, miya rivojlanish nuqsonlari genetik mutatsiyalar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Bunday holatlarda kasallik erta yoshda namoyon bo'lib, surunkali kechishga moyil bo'ladi. Shu sababli, oilaviy tarix va genetik maslahatlar nevrologik kasalliklarni oldini olish va erta tashxis qo'yishda

Epilepsiya — markaziy asab tizimining surunkali kasalligi bo'lib, takrorlanuvchi tutqanoq xurujlari bilan tavsiflanadi. Bolalarda epilepsiya tug'ma miya nuqsonlari, perinatal gipoksiya, bosh miya infeksiyalari yoki shikastlanishlar bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

Kasallik bolaning o'qish qobiliyati, xulq-atvori va ijtimoiy moslashuviga salbiy ta'sir qiladi. Erta tashxis va to'g'ri tanlangan antikonvulsant terapiya xurujlarni nazorat qilish imkonini beradi. Yana bir muhim MAT kasalligi — gidrosefaliya. Bu holatda bosh miya qorinchalarida orqa miya suyuqligi ortiqcha to'planadi. Gidrosefaliya boshning tez kattalashuvi, bosh og'rig'i, ko'ngil aynishi, ko'rish buzilishlari va psixomotor rivojlanishning kechikishi bilan namoyon bo'ladi. Og'ir holatlarda jarrohlik aralashuvi talab etiladi.

Shuningdek, markaziy asab tizimining yallig'lanish kasalliklari — meningit va ensefalitlar ham bolalarda tez-tez uchraydi. Ushbu kasalliklar infeksiyon omillar ta'sirida rivojlanib, o'tkir kechishi va og'ir asoratlarni qoldirishi mumkin. Vaqtida ko'rsatilgan tibbiy yordam bolaning hayotini saqlab qolish va nevrologik asoratlarning oldini olishda muhim ahamiyatga ega.

Periferik asab tizimi kasalliklari bosh va orqa miyadan tashqarida joylashgan nerv tolalari, nerv tugunlari hamda nerv-mushak tutashmalarining shikastlanishi bilan bog'liq bo'ladi. Bolalarda ushbu kasalliklar markaziy asab tizimi kasalliklariga nisbatan kamroq uchrasa-da, ular harakat faoliyati va mushak kuchining pasayishiga olib keladi, bolaning kundalik hayotini cheklaydi.

Eng ko'p uchraydigan periferik kasalliklar: nevrit va neyropatiyalar, ular infeksiyalar, zaharlanishlar, vitamin yetishmovchiligi yoki travmalar natijasida rivojlanadi. Nevritlar og'riq, sezuvchanlikning pasayishi, mushak kuchsizligi va reflekslarning susayishi bilan namoyon bo'ladi.

Nerv-mushak kasalliklari bolalar nevrologiyasida muhim o'rin tutadi. Ularning eng mashhur shakllaridan biri — mushak distrofiyalari (masalan, Dyushenn), bu kasalliklarda mushaklar asta-sekin kuchsizlanadi. Miopatiyalar esa mushak to'qimasining o'zi zararlanadi va simmetrik mushak zaifligi bilan namoyon bo'ladi. Shuningdek, periferik falajlar travmalar, infeksiyalar yoki tug'ruq jarohatlari natijasida rivojlanadi.

Nevrologik kasalliklarning kelib chiqish sabablari prenatal, perinatal va postnatal omillar bilan bog'liq:

Prenatal omillar: homiladorlik davrida onaning infeksiyalari, toksik ta'sirlar, gipoksiya, zararli odatlar.

Perinatal omillar: tug'ruq jarohatlari, asfiksiya, muddatidan oldin yoki kech tug'ilish.

Postnatal omillar: neyroinfeksiyalar, bosh miya jarohatlari, zaharlanishlar, vitamin yetishmovchiligi.

Genetik va irsiy omillar: tug'ma nerv-mushak kasalliklari, ayrim epilepsiya shakllari va miya rivojlanish nuqsonlari.

Bolalarda nevrologik kasalliklarni samarali boshqarish diagnostika va davolashni uyg'un amalga oshirishga bog'liq:

Diagnostika: klinik ko'rik, elektroensefalografiya (EEG), neyrosonografiya, magnit-rezonans tomografiya (MRT), kompyuter tomografiya (KT), laborator tekshiruvlar.

Davolash: dori-darmonlar (antikonvulsantlar, neyroprotektorlar, mushak tonusini tartibga soluvchi preparatlar), antibakterial/antivirus terapiya, jarrohlik aralashuvlari (gidrosefaliya yoki tug'ma nuqsonlarda).

Reabilitatsiya: jismoniy mashqlar, massaj, fizioterapiya, logopedik mashg'ulotlar, psixologik yordam. Ota-onalarning faol ishtiroki ham jarayon samaradorligini oshiradi.

Shu tarzda, bolalarda nevrologik kasalliklarni erta aniqlash, to'g'ri davolash va uzluksiz reabilitatsiya bolaning mustaqil harakatlanish va ijtimoiy moslashuv qobiliyatini oshirish, hayot sifatini yaxshilashda muhim ahamiyatga ega.

Xulosa:

Bolalarda uchraydigan nevrologik kasalliklar markaziy va periferik asab tizimining patologik holatlari natijasida yuzaga keladi va bolaning harakat, sezgi, nutq, tafakkur hamda ijtimoiy rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Kasalliklar prenatal, perinatal, postnatal va genetik omillar bilan bog'liq bo'lib, ularni erta aniqlash va davolash bolaning hayot sifatini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Zamonaviy diagnostika usullari va kompleks davolash, shu jumladan dori-darmonlar, jarrohlik aralashuvlari, reabilitatsiya va ota-onalar bilan ishlash orqali bolalarning normal rivojlanishi va mustaqil hayotga moslashuvi ta'minlanadi. Shu sababli, bolalarda nevrologik kasalliklarni erta aniqlash, samarali davolash va uzluksiz reabilitatsiya pediatriya va sog'liqni saqlash tizimi oldidagi dolzarb vazifalardan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1)Barkovich AJ. Pediatric Neuroimaging. 6th edition. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins; 2021.

2)Volpe JJ. Neurology of the Newborn. 6th edition. Philadelphia: Elsevier; 2018.

3)Kliegman RM, St Geme JW, Blum NJ, et al. Nelson Textbook of Pediatrics. 22nd edition. Philadelphia: Elsevier; 2021.

4)Panayiotopoulos CP. The Epilepsies: Seizures, Syndromes and Management. 2nd edition. Oxford: Bladon Medical Publishing; 2010.